

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Märts 2007

**Kvaliteetsed
haridus- ja
tervise teenused**

Katja unistused

**Universaalne
disain –
mis see on?**

- 3 **AIVE SARJAS**
Hea lugeja!
- 4 **MAILIS REPS**
Kvaliteetne haridus on võimalus
toimetulekuks avatud tööturul
- 7 **EHA LEPPIK**
Katja unistused
- 8 Eesti vabaühenduste manifest
- 10 Nägemispuudega inimeste abistaja
- 11 **MAI TREIAL**
Rahva tervise ja tervishoiuteenuste
korraldamise võimalused
- 16 **MEELIS JOOST**
Universaalne disain – mis see on?
- 18 Ühiskonna võtmevaldkondade
ligipääsetava plaanimise kava
- 22 **ANDRUS HELENURM**
Rõõmsalt edasi!
- 24 **TAUNO ASUJA**
Kuidas rakendada kaasamise head tava Tallinnas?
- 25 **RAUL JUURMA**
Konverentsi kokkuvõte
- 27 **HELVE LUIK**
Puuetega inimeste ettevalmistamine
tööturule sisenemiseks

TOIMETUS

Toompuiestee 10
10137 Tallinn
epikoda@epikoda.ee
Tel 6616629

Peatoimetaja
Eha Leppik, 5543180,
eha.leppik@mail.ee

Toimetaja
Aive Sarjas, 5079962,
aivesarjas@hotmail.ee

Keeletoimetaja
Juhan Nurme, nurme@hotmail.ee
Kujundus ja küljendus
Egon Erkmann, 6412528

Kaane-fotod Aive Sarjas

Toimetusel on õigus
kaastöid lühendada
ja toimetada.

Sinuga väljaandja on
MTÜ Eesti Puuetega
Inimeste Koda.

Sinuga ilmub 3-4 korda aastas.

Eesti Puuetega Inimeste Koda

www.epikoda.ee

Hea lugeja,

Riigikogu valimised on selleks korraks läbi. Tore, et varasemast enam inimesi austas oma kodumaad ning iseenda õigustkohusust valida ja teekonna valimisjaoskonda jalge alla võttis. Veel toredam on see, et esimesed e-valimised pakkusid senisest palju paremaid hääletamisvõimalusi puuetega inimestele. Huvitav oleks teada, kui palju oli hääletamas käinutest puudega inimesi. Aga jah, teada me seda ei saa. Ja kas olekski vaja?

Küll aga saime valimiskampania ajal teada, et erakonnad panustavad peamiselt pensioni saajatele. Pea kõigi parteide valmisplatvormides olid lubadused penasio-nitõusuks esikohal. Loomulikult on tore, kui pension tõuseb, aga võib-olla oleks puudega inimesele, kes on ju ka pensioni saaja, vaja hoopis midagi muud? Sõbrali-kumat suhtumist? Võrdsena kohtlemist? Või seda, et valmislubadused täidetak. Nii nagu valmiskampania ajal välja kuu-lutatud. Mitte nii nagu asjaolud aja möö-dudes võimaldavad.

Käesolevast ajakirjanumbrist saate luge-da kahe poliitiku sõnavõttu, millega nad esinesid detsembrikuise rahvusvahelise

puuetega inimeste päeva tähistamisel. Tundub, et puuetega inimeste heaks on palju tehtud. Kõik peaks justkui ilus ole-ma. Iga päev uksest-aknast sisse vaatav te-gelikkus on siiski hoopis teistsugune. Võib-olla peaksid puudega inimesed end senisest enam kuuldavaks tegema? Võib-olla oma erakonna asutama? Raske öelda, milline samm oleks kõige õigem. Samas, selge on see, et puuetega inimesed saavad end nähtavaks ja kuuldavaks teha ainult ise. Keegi teine seda teha ei saa.

Palju ja pikalt on räägitud sellest, et ise-seisva elu aluseks on töö. Kurb tõsiasi aga see, et töökohad, mille täitmiseks EPIKu kaudu viimasel ajal päris sageli töötajaid püütakse leida, jäävad tühjaks. Keegi ei taha neid. Ka see on suhtumise ja enese näitmise viis – las teised rabavad, mul on pelgalt pensionist ka hea elada. Sest pen-sion ju tõuseb kogu aeg. Või vähemalt lu-batakse seda tõsta. See on selge signaal poliitikutele, et pensionitõus on parim asi, mida lubada. Seega, kõik peaks ju hästi olema ning virisemiseks pole põhjust. Või ehk ikkagi on?

AIVE SARJAS
Toimetaja

Kvaliteetne haridus on võimalus toimetulekuks avatud tööturul

Puudega inimese toimetulek tööturul nõuab turumajanduslikus ühiskonnas elavalt inimeselt palju teadmisi, jõudu ja ettevõtlikkust. Paraku pole kõigil seda ühepalju ja kuigi räägitakse elukestvast õppest ja kvaliteetsest haridusest jäävad erisused isikuti alati alles.

Sotsiaalselt hoolivas riigis mõeldakse kõikidele inimestele, ka neile, kelle suutlikkus on teistest väiksem. Ma räägin erivajadusega inimestest, keda enamikus riikides on hakatud käsitlema arvestatava ressursina ka tööjõuturul.

Enne kui tööturule jõuda, on vaja tagada juurdepääs õpingutele, alusharidusest alustades ja kõrgharidusega lõpetades.

Tänapäeval räägitakse hariduse kvaliteedist palju, seda rõhutavad ka Euroopa direktiivid. Kvaliteetse hariduse probleem on tähtsaim poliitiline prioriteet paljudes riikides. Mitte igal pool pole kogemus erivajadusega inimeste koolitamisel nii pikk kui näiteks Rootsis, kuid meilgi on

MAILIS REPS
Haridusminister

WWW.POSTIMEES.EE

põhjust rõõmu tunda viimaste aastate arengute üle.

On ju ütlematagi selge, et head teadmised, oskused ja asjatundlikkus loovad eeldused osalemiseks tööturul ja ühiskondlikus elus. Haridus loob isikule võimalused areneda nii isiksuslikult kui professionaalina, leida endale sobiv tegevusvaldkond ja olla aktiivne ühiskonna liige.

Haridus on enamasti määrava tähtsusega inimese eluviisi ja tööalase tegevuse kujunemisel. Eestis on erivajadusega inimestele seadusega tagatud samad õigused hariduse omandamiseks nagu teistele, kuid tegelikkuses need tihti ei realiseeru, kuna puudub juurdepääs õppeasutusele, puuduvad kohandatud

õppekavad ja vajalikud tugisüsteemid.

Oleme jõudnud niikaugemale, et enamikule lastele (sh erivajadusega lastele) on tagatud põhihariduse omandamine kodukoha koolis, ja erivajadusega laste koolid neile, kelle arenguks on vajalikud tugisüsteemid ning rehabilitatsiooniteenused. Efekttiivne koostöö sotsiaalala ja puuetega inimeste organisatsioonidega on tõhusalt kaasa aidanud võimaluste laienemisele põhihariduse omandamisel. Tihti on puudega inimesed eriliselt andekad, piisab, kui mõelda Stephen Hawkingi peale. Ka meil on üldhariduskoolide aineolümpiaadidel edukalt võistelnud füüsilise puudega õpilased.

Kasvanud on võimalused osalemiseks kutseõppes, kuna viimastel aastatel on paljud kutseõppeasutused pööranud tähelepanu nii ligipääsetavuse parandamisele kui ka õpikeskkonna kohandamisele kõikide õpilaste, eriti erivajadusega õpilaste kaasamiseks.

Meie kutsekoolides on suurenenud erivajadusega õpilaste arv ning erialade valik. 2006. aastal õppis kutsekoolides ühtekokku 785 erivajadusega noort. Tallinna Teeninduskoolis on võimalik omandada pagari ja puhastusspetsialisti eriala, Vana-Antslas on populaarne ehitustöölise eriala, Helmes puutöö, Vana-Vigalas koka, koduteenindaja, kinnisvarahooldaja, autoplekksepa eriala. Huvilisi ja edukaid lõpetajaid on igal aastal ja töökoha leidmisega pole neil probleeme olnud.

Suurenenud on huvi kõrghariduse vastu ja kõrgkoolid on loonud rohkem tingimusi kättesaadavuse parandamiseks. Praegu õpib seitsmes kõrgkoolis 45 erivajadusega üliõpilast, neist 16 on kuulmispuudega, 10 nägemispuudega, 19 liikumispuudega. Erivajadusega üliõpilastest on bakalaureuseõppes 21, rakenduskõrghariduses 6, magistriõppes 14, doktoriõppes 4. Need on ilusad arvud ja iseloomustavad eelkõige võimalusi, mida ettevõtlik inimene saab kasutada.

Õpitavad erialad on mitmesugused. Kõige enam õpitakse eripedagoogiks, klassiõpetajaks, eesti keele kui teise keele õpetajaks, sotsiaalpedagoogiks, lasteaiapäetajaks, psühholoogiks, infotehnoloogiks. Kuid õpitakse ka ajalugu, rakendusarhitektuuri, infoteadusi, pärimusmuusikat, haldusjuhtimist, majandusõigust ja geenitehnoloogiat.

Õppetoetusi makstakse aastas 10 kuu jooksul mitmetöötavatele üliõpilastele. Pii-ranguid õppeaja suhtes pole, seega võib õppimine ka üle nominaalaja kesta, kuid praegused toetussummad pole piisavad erivajadusest tingitud lisakulude katteks õppetöös.

Tallinna ja Tartu Ülikoolis juba töötavad õppekonsultandid ja nõustajad, kelle poole saab erivajadusega üliõpilane pöörduda nõu ja abi saamiseks. Oluline on seegi, et haridus- ja teadusministeerium on koostöös puuetega inimeste organisatsioonidega rakendanud üliõpilase tugiisiku teenuse ja suutnud rahuldada kõigi viipekeele tõlgi teenust vajavate inimeste taotlused.

Oleme küll õigel teel erivajadustega inimeste koolitamisel ja nende tööhõive korraldamisel, kuid teha on veel palju, eriti hariduse kvaliteedi parandamisel.

Eeskuju tasub võtta Euroopas tuntud hariduse kvaliteedi hindamise süsteemist ja seda kirjeldavatest indikaatoritest. Indikaatorite analüüs näitab kätte viis valdkonda, mida kvaliteedi tõstmiseks on vaja arendada.

Arendamist vajavad valdkonnad on:

- õppekavad kui alus asjakohaste teadmiste arendamisel
- detsentraliseerimise laiendamine
- tugisüsteemide väljarendamine ja ressurside suurendamine
- sotsiaalse kaasatuse suurendamine
- statistiliste andmebaaside täiustamine ja nende võrreldavuse tagamine.

Kõik hariduskvaliteedi indikaatorid panevad mõtlema õpetaja kui võtmeisiku koolitamisele, koolituse täiustamisele ja kaasajastamisele. Teame, et kvaliteet hariduses sõltub paljudest teguritest ja hariduse korraldamisel peame arvestama ka kohalike oludega, kultuurikontekstiga ja võimalustega.

Õppe individualiseerimine ja erivajadusega õpilaste kaasamine ühtsesse haridusruumi on olnud hariduses prioriteetseks teemaks ja jääb selleks ka tulevikus. Ei tohi unustada, et erivajadusega õpilaste koolidel on haridussüsteemis tähtis roll nende õppurite vajaduste arvestamisel, kellele need koolid on parimad hariduse omandamise kohad. Olenemata koolitüübist on koolis omandatud teadmised, oskused, hoiakud, valmisolekud ja suhtle-

misvalmidus aluseks, mis loovad eelduse lõimumiseks ühiskonda ja tagavad elus toimetuleku.

Tähtis on vältida hariduslikke tugi- ja tugipunkte. Kõigil peab olema juurdepääs järgnevale haridustasemetele ja enesetäiendamisevõimalustele.

Tagasi tulles tööhõive ja kutsekoolituse juurde on otsustavaks korrata, milline on sihiseade kutsehariduse arengukavas.

On püstitatud kolm põhi-eesmärki:

- kutseharidus vastab Eesti majanduse arengule;
- kutseõppe kvaliteedi tõus toob kaasa kutsehariduse maine tõusu, õppijate arvu kasvu ja lõpetajate eduka tööerakenduse;
- kutseharidussüsteem kasutab ressursse tõhusalt, toimib koostöös teiste haridusliikide ja -tasemetega ning tagab kõigile soovijatele juurdepääsu kutseõppele.

Erivajadusega isikute kutsehariduse korraldamisel lähtutakse nendest samadest väärtustest ja järgitakse samu põhimõtteid.

Augustis 2006 allkirjastasin määruse, mille ettevalmistamisel osalesid puudega inimeste organisatsioonide esindajad ning sotsiaalala ja ha-

ridussüsteemi asjatundjad. Määrus lähtub võrdsete võimaluste loomisest ja nende tagamisest kutsehariduse omandamisel isikutele, kelle hariduslik erivajadus (sh puue) nõuab muudatusi või kohandusi kooli eriala õppekavas, rühma töökavas või õpikeskkonnas (õppevorm, õpperuumid, õppevahendid, -meetodid, suhtluskeel, eriettevalmistusega pedagoogid, tugipersonal jne).

Erivajadusega õppija individuaalse arengu toetamiseks rakendatakse tugisüsteeme ja teenuseid, kohandatakse õpikeskkonda, koostatakse individuaalne õppekava. Õppija soovide arvestamiseks ja tema kaasamiseks otsustamisse viiakse vähemalt kord aastas läbi arenguevaldus, mille käigus selgitatakse välja õpilase tulevikusoovid ja võimalused ning koostatakse üleminekukavad.

Reaalses elus on õpilane tihti olukorras, kus tal õige otsuse tegemiseks puudub piisav ettevalmistus. Loodan, et konkreetsemate üleminekukavadega lahendatakse ka see probleem.

Eeldan, et kogu kutsehariduses toimub murrang kasvavate investeeringute toel. Lähiaastatel on riigieelarve strateegia kohaselt kavas suunata kutseharidusse 6,17 miljardit krooni, millest osa tuleb Euroopa Liidu töukefondidest. Sellest rahast saab renoveerida koolihooneid, täiustada õpikeskkonda ja

korraldada täiendkoolitust õpetajatele.

Ka õppetoetuste maksmine on oluline – eelmise aasta septembrist saavad põhikoolijärgsed kutseõppurid taotleda õppetoetust. Möödunud aasta sügisest lisandus ka tasuta koolitoit.

Kõik need positiivsed muudatused aitavad kaasa kutsehariduse muutumisele atraktiivsemaks, paindlikumaks, kõikide õppijate vajadusi arvestavaks. Loodan, et erivajadusega õppurite arv kutsekoolides aastast aastasse suureneb ja tööandjad hakkavad senisest enam nägema erivajadusega inimesi, kes suudavad samaväärselt osaleda nii tööprotsessis kui ühiskondlikus elus.

Henry Ford korraldas omal ajal uuringu, et selgitada erineva puudega inimeste töösuutlikkust tema ettevõttes. Ka tänapäeval tasuks lähtuda selle uuringu lõppjäreldusest – kui erivajadusega inimene suudab oma tööülesannetega toime tulla samaväärselt teistega, tuleb teda ka samaväärselt hinnata ja talle samasugust palka maksta. On teada seegi, et mõnes eluvaldkonnas on erivajadustega inimesed eriti suutlikud tänu oma eriandekusele. Tänapäeval peame lähtuma sellest, mida inimene suudab ja oskab.

Eesti peab kujunema sotsiaalselt hoolivaks riigiks selle mõiste kõige paremas tähenduses ja selle nimel me töötamegi.

Katja unistused

EHA LEPPIK

Peatoimetaja

6. veebruaril avas Tervishoiu-
muuseumis oma kolmanda per-
sonaalnäituse Jekaterina Tulu-
pova. Katja esimene näitus toi-
mus 2005 Eesti Loodusmuuseumis,
teine 2006 Riigikogus).

Katja õpib Tallinna Heleni
Koolis. Talle meeldib igasugust
kunsti teha – joonistada, siidi ja
portselani maalida, pildistada,
heegeldada, puidutööd teha. Kat-
ja on kurt. Ka tema liikumine on
raskendatud, sest ta põeb kroo-
nilist liigestepõletikku.

Lemmikspordialaks on Katjal
ujumine, see on tema jaoks ka
raviva toimega. Katjale meeldib

väga reisida ja just reisidelt ko-
gub ta inspiratsiooni. Tema unis-
tuseks on sõita Hiinasse ja Jaa-
panisse.

Katjal on vähe sõpru, ta ta-
haks, et neid oleks rohkem.

Kirjutage talle:
jekaterinatul@hot.ee.

Eesti vabaühenduste manifest

Demokraatia toimimine ja ühiskonna areng sõltub kodanikuühiskonna elujõulisusest, mis tähendab kodanike aktiivset osalust ühiste asjade arutamisel, otsustamisel ja elluviimisel. Tulemuseks pole mitte üksnes paremad otsused ja nende tõhusam rakendamine, vaid ka suurem usaldus ja koostöö inimeste vahel. Seeläbi toob tugev kodanikuühiskond kaasa majanduskasvu, turvalisuse, rahva tervise paranemise ja elukvaliteedi tõusu.

Asendamatu roll sellise koostöö edendamisel on vabaühendustel – kodanike endi algatatud ja juhitud mittetulundusühingutel, sihtasutustel ja seltsingutel, kus inimesed tegutsevad ühiste eesmärkide nimel. Selliseid ühendusi on Eestis praegu üle 24 000. Nende tegevusse on hinnanguliselt kaasatud veerand miljonit inimest ehk iga viies Eestimaa elanik ning see arv kasvab. Mittetulundussektor on ka järjest suurem majanduslik jõud – seal asub üle 5% töökohtadest.

Eesti areng on eeskujuks paljudele riikidele meie naabruses ja kaugemal, seda ka kodanikuühiskonna alal. Riigikogu kinnitas juba 2002. aastal Eesti kodanikuühis-

EESTI MITTETULUNDUS- ÜHINGUTE JA SIHTASUTUSTE LIIT

konna arengu kontseptsiooni (EKAK), mis sätestab riigivõimu ja kodanikualgatuse vastastikused rollid ühiskonnas. Hästi on käivitunud kohaliku omaalgatuse programm ning meie seadused lasevad ühendustel Eestis vabalt tegutseda. Ühendused on muutunud tugevamaks ning kasvab kodanike huvi nende tegevuses kaasa lüüa ja sel moel ühiskonna arendamises osaleda.

Siiski näeme veel suuri arenguvajadusi ja -võimalusi nii kodanike aktiivsuses, vabaühenduste suutlikkuses kui ka avaliku ja äri sektori hoiakutes ning koostöövalmiduses ühendustega eriti siis, kui võrdleme Eestit arenenud lääneriikidega.

Meie, Eestimaa vabaühendused, saame ja tahame olla sillaks kodanike ja riigi vahel. Me soovime pakkuda tugeva kodanikuühiskonna abil toetust omaalgatust väärtustavale poliitikale, et elu Eestis läheks riigi ja vabaühenduste koostöös paremaks ja turvalisemaks.

Pakume erakondadele välja tegevused, mille elluviimi-

ne Riigikogu XI koosseisu ning ametisse astuva valitsuse poolt aitaks kaasa kodanikuühiskonna ja kodanikuühenduste tugevnemisele Eestis. Peame vajalikuks, et erakondade programmides ja sõlmitavas valitsusleppes kajastuksid järgmised põhimõtted.

Otsused paremaks:

- luua igas ministeeriumis kaasamise heast tavast lähtuvad reeglid kodanike ja nende ühenduste kaasamiseks poliitika kujundamise ja õigusloome protsessidesse, nii et sellest saaks ametnike igapäevatöö loomulik osa;
- toetada tegevusi, mis tõstavad vabaühenduste suutlikkust osaleda otsustamisel ja teostada oma sihtgruppide eestkostet;
- käivitada koolitussüsteem, tagamaks ametnikele kodanikuühiskonnaalased teadmised ja oskused dialoogiks vabaühendustega.

Kodanikud teadlikuks ja aktiivseks:

- teha koostöös vabaühendustega vähemalt viieks aastaks riiklik kodanikuhariduse kava, kaasates selle loomisele massimeedia;
- viia üldhariduskooli õppekavasse sisse praktika vabaühendustes, mis võimaldaks õpilastel tutvuda nende tegevusega ja osalemisvõimalustega;
- algatada koostöös noorteühendustega noorte ühiskondliku aktiivsuse programm;
- toetada kogu elanikkonnale suunatud vabahariduslikke programme ning kodanikuühendustele mõeldud täiendkoolitusi;
- toetada tegevusi, mis on suunatud vabaühenduste strateegilise plaanimise ja juhtimissuutlikkuse arendamisele (koolitused, praktikad, mentorlusprogrammid, enesehindamismeetodid jms);
- toetada riigieelarvest järgmise viie aasta jooksul sihtotstarbeliselt vabatahtliku tegevuse süsteemi väljarendamist;
- näidata avaliku sektori eeskujulist äri sektorile, andes igale teenistujale õiguse võtta aastas 1–2 vaba päeva vabatahtlikuks tegevuseks mõne vabaühenduse juures. Kriisiolukorras kompenseerida riigi poolt töandjale vabatahtlike päevatasu.

Ühendused elujõuliseks:

- luua terviklik nägemus ja ühtsed põhimõtted vabaühenduste rahastamiseks avaliku võimu poolt, eristades selgelt projektitoetused, tegevustoetused ja lepingulised tööde-teenuste tellimused;
- minna ühenduste tegevustoetuste puhul üle pikaajalistele raamlepingutele tagamaks ühenduste jätkusuutlik tegutsemine;
- käivitada programm alustavate vabaühenduste toetamiseks;
- luua kodanikuühiskonna arendamise sihtkapital, mis tagaks ühenduste jätkusuutliku arengu;
- käivitada programm ühenduste omatulu teenimise ja sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks;
- korrastada maksupoliitika, tagamaks eraisikutele piiranguteta võimalus teha maksuvabalt annetusi;
- eristada registris avalikes ja erahuvides tegutsevad ning kodanikualgatuslikud ja avaliku sektori asutatud mittetulunduslikud ühendused;
- luua avalik mittetulundusühenduste register ning riiklik statistikaarvestus satelliitarvete baasil sektori kohta;
- viia kord viie aasta jooksul läbi sektori üldine kaardistamine.

Soovime, et sõlmitavas valitsusleppes vabaühendusi puudutavad osad arutatakse läbi ühenduste esindajate osavõtul.

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit on omalt poolt valmis panustama nimetatud tegevuste elluviimisesse ning toetama vajadusel eksperdinõuannetega. Usume, et koostöö tagab tugeva kodanikuühiskonna Eestis.

Nägemispuudega inimeste abistaja

Nägemispuudega inimeste huvide edukas kaitsmine tõi Eesti Pimedate Liidu esimehele Ago Kivilole president Toomas-Hendrik Ilveselt Eesti Punase Risti IV klassi teenetemärgi.

Käesoleva aasta oktoobris täitub Ago Kivilol 49 aastat pimedate süsteemist töötamist. Peaaegu poole sajandi pikkusesse ajajärku mahub mitmeid töö- ja ametikohti endises Tallinna Pimedate Liidu Ettevõttes ja Pimedate Töökeskuses Hariner. Oma tööelu alustas ta töölisena transpordiosakonnas, mille juhatajana ta hiljem töötas ning kust ta edutati direktori asetäitja ja mõne aja pärast direktori ametikohale Pimedate Liidu Tallinna Ettevõttes, hilisemas Pimedate Töökeskuses Hariner.

Loetletud ametikohad eeldasid nägemispuudeliste töövõime ja vajaduste põhjaliku tundmist, uute tööliikide otsimist ja leidmist, nägemispuudega inimestega isikliku kontakti loomise ja nende abistamise võimet ja soovi. Eelpooltoodu oligi põhjuseks, miks nägemispuudelised leidsid, et Ago Kivilo on väarikaks kandidaadiks Eesti Pimedate Liidu esimehe kohale, kuhu ta esimest korda

Ago Kivilo

valiti 1998. aastal. Käesoleva aasta jaanuaris tagasi valitud juba kolmandat korda. Mitmekordne valimine näitab, et Ago on nägemispuudeliste õiguste teenekas eestseisja.

Ago Kivilo esindab Eesti Pimedate Liitu rahvusvahelises pimedate organisatsioonides Euroopa ja maailma tasandil just Balti regiooni koostöö raames. Tihe koostöö teiste puudeliste organisat-

sioonidega Foorumi raames on võimaldanud ühiselt rohkem saavutada, kui igauks omaette tegutsedes. Oma panuse on Kivilo andnud ka Puuetega Inimeste Koja tegevusse, olles kolmes koosseisus juhatuse liige.

Ago teenetemärk on suur au nägemispuudega inimeste organiseeritud tegevusele ja näitab, et ka see valdkond on ära teeninud tunnustuse.

Rahva tervise ja tervishoiuteenuste korraldamise võimalused

Sotsiaalsest vastutusest

Sotsiaalpoliitika on oluline ühiskonna arengu suunaja, kuid see ei saa toimida teistest poliitikatest eraldi. Eesti majandus on viimastel aastatel kiiresti arenenud, kasvanud on tööhõive ja inimeste sissetulekud, ettevõtete tulud ja riigi ning valdade-linnade eelarved. Kuid ühiskond on tervik – taburetil, mille üks jalg on teistest lühem või puudub hoopiski, ei saa istuda. Riigi kestmiseks on vähemalt sama oluline inimeste sisemine turvatunne.

Käesoleval aastal, mille Euroopa parlament ja Euroopa Nõukogu on kuulutanud võrdsete võimaluste aastaks, pööratakse senisest rohkem tähelepanu kõikidele diskrimineerimisvormidele. Inimesi ärgitatakse mõtlema, milliseid eeliseid pakub kõigile võrdseid võimalusi pakkuv õiglasem ühiskond. Selle tegevuse käigus rõhutatakse esindatust, tunnustamist, austust ja sallivust – sidusama ühiskonna tekkimist. Loodan, et ka Eestis kavandatavad tegevused annavad oma

MAI TREIAL

*Riigikogu
sotsiaalkomisjoni esimees*

osa puuetega inimeste elujärje parandamisse.

Sotsiaalse vastutuse kasvust Eestis annab märku püüe parandada puuetega inimeste olukorda. Viimase kolme aasta jooksul on ennaktempos tõstetud puuetega inimeste rehabilitatsiooniteenuse raha (2005. aasta 14 miljonilt kroonilt 86 miljoni kroonini 2007. aastal). 2007.

aastast toetab riik puudega lapse vanemaid raske või sügava puudega lapse hooldamisel, et emale või isale veidi puhkust lubada.

Eestis on ligikaudu 110 000 puuetega inimest. Kahjuks kogeb osa neist veel igapäevaelus oma õiguste ja vabaduste realiseerimisel mitmesuguseid takistusi. Haridus on see, mis peab olema puudega inimesele senisest tunduvalt kättesaadavam ja pakkuma tööturu nõudmistele vastavat ettevalmistust. Et kindlustada puuetega inimestele võimalused rehabilitatsiooniks, on vaja toimivat turvavõrku, paindlikku sotsiaalteenuste süsteemi ja paremaid taastusravivõimalusi.

Tervishoiukorralduse probleemid põhiseaduse valguses

Õigus tervise kaitsesele on üks olulisemaid põhiõigusi. Inimväärikuse põhimõtte tagamiseks reaalses elus on Eesti põhiseaduses kas otseselt või kaudselt ka tervishoiukorralduse seadusandlikke protseduure väga üldiselt regulee-

riv § 28, mille kohaselt igaühel on õigus tervise kaitsele. On ilmne, et Eestis domineeriva liberaalse majandusideoloogia ja ühiskonna sotsiaalsete eesmärkide saavutamisel, sh tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamisel, on olemas teatud dissonants. Riigikogu sotsiaalkomisjoni tellimusel tehtud analüüsis väidetakse, et meil ei piisa ainuüksi majanduslikust jätkusuutlikkusest, rohkem tuleb mõelda sotsiaalsele jätkusuutlikkusele, sealhulgas tervishoiu rahastamisele.

Tervishoiusektori alarahastatus

2007. aasta eelarves moodustavad tervishoiukulud 4,9% SKT-st, mis on võrreldes möödunud aastaga 0,3% rohkem. Enamus rahast tuleb sihtotstarbelisest maksust, mis on üldiselt taganud tervishoiu stabiilse rahastamise. Riigieelarve ja kohalike omavalitsuste eelarvete osakaal tervishoiu rahastamisel on viimastel aastatel vähenenud, mida on kompenseerinud inimeste omaosaluse tõus, nii et omaosalus moodustab umbes viiendiku tervishoiukuludest. Omaosaluse suurenemise tõttu on kasvanud suurte tervishoiukuludega leibkondade osakaal. Muutuste käigus on kannatanud ennekõike maapiirkondade elanikud. Arstiabi kättesaadavuse parandamiseks ja tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse

tagamiseks tahab sotsiaalministeerium tõsta ravikindlustuse tulubaasi ja vähendada kulutusi. Selle aasta jaanuarist tõusis sotsiaalmaksu miinimummäär 700-lt kroonilt 1400-le, mis tõi haigekassa eelarvesse tänavu juurde ligi 120 miljonit krooni. Sel aastal tasub riik 1400-krooniselt määralt sotsiaalmaksu enam kui 70 000 inimese eest (sealhulgas lapsehooldustasu, vanemahüvitise ja töötu abiraha saajate ning kaitsejõududes teenivate ajateenijate eest). Praegu on Riigikogu menetluses eelnõu, millega soovitakse sotsiaalmaksu miinimummäära veelgi suurendada.

Möödunud aasta novembris võttis Riigikogu vastu Eesti Haigekassa seaduse muutmise seaduse, mille kohaselt on haigekassal võimalik piiratud hulgal võtta kasutusele eelmiste perioodide tulude ülejääki ehk eelmiste perioodide jaotamata kasumit. Kogu akumuleerunud jaotamata kasumi kasutamine ühel aastal võib tekitada olukorra, kus järgmistel aastatel ei saa tervishoiuteenuste kulud kasvada samas tempos ning seetõttu võib rahastamise maht langeda.

Seaduse muudatusega suunatakse eelmiste perioodide jaotamata kasum tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks, mille tulemuseks lühenevad eriarstiabi ravijärjekorrad ja teenused muutuvad patsientidele pare-

mini kättesaadavaks.

Arutelud käivad selle üle, et tagada ravikindlustamata inimestele ravikindlustus. Nii soovitakse 2007. aastal katta kindlustusega tööturuameti andmebaasis registreeritud pikaajalised töötud, keda on umbes 10 000 inimest. Üldse on Eestis ravikindlustusega katmata 6% elanikest.

Haiglavõrgu arengukava loetelusse kuulub 19 aktiivravihaiulat. Sotsiaalministeerium töötab praegu selle nimel, et loetelusse lisada 20 hooldushaiulat. Haiglavõrgu arendamiseks on kavandatud 2007. aastaks 207 mln krooni, mis on 48 mln krooni võrra enam kui 2006. aasta eelarves plaanitud summa.

Haigekassa eelarve kasvab 2007. aastal olulisel määral (üle 1,7 miljardi krooni), raha suunatakse haiguste ennetusse, üldarstiabisse, eriarstiabisse, hooldusravisse ja hambaravisse.

24. novembril 2006 toimunud haigekassa nõukogu koosolekul otsustati nelja aasta eelarve prognoosi kinnitamisel, et juba 2007. aasta eelarves peab vanaduspensionärile üks kord kolme aasta jooksul makstav hamba- ja proteeside hüvitis suurene- ma seniselt 2000 kroonilt 4000 kroonini. Haigekassalt nõuab see aastaks täiendavat raha ligi 45 miljonit krooni. Omalt poolt leiab, et hambaravihüvitatist vajavad ka töövõimetuspensionärid. Tavapärase hambaravihüvitis suureneb

2007. aastal seniselt 150 kroonilt 300 kroonini ja see nõuab haigekassa eelarvest lisaks ligi 60 miljonit krooni.

Loogiline on, et ka järgmistel aastatel peavad ennaktempo kasvama tervishoiutöötajate palgad. Meie arste ja õdesid on vaja stimuleerida, et välismaal töötavad arstid ja õed tuleksid tagasi kodumaa-
le.

Tervena vananemine

Riigikogu sotsiaalkomisjon korraldas 2005. aasta mais juunis veebifoorumi, millele järgnes avalik istung, kus oli arutusel dokument "Rahvastiku tervise poliitika – investering tervisesse". Riigikogu sotsiaalkomisjon toetas rahvastiku tervise poliitika dokumendi vastuvõtmist. Eesti tervise poliitika peamine eesmärk on eluea ja tervena elatud ea pikendamine. Paljude eestlaste tervis on praegu muret tekitavalt kehv ja, mis kõige hullem, tervis on hakanud üha enam sõltuma inimese elujärjest ja isegi elukohast. Elanikkonna sotsiaalmajanduslik olukord on regiooni väga erinev.

Eestil on üks suur eesmärk: peame jõudma selleni, et tervishoiu ülesehitus vastaks ühiskonna ootustele ja veendumustele. On aeg rakendada mehhanisme, mis mõjutaksid nii tööandjat korralikke töötajate tervist edendama kui ka töötajat oma tervist hoidma. Sel-

lise võimaluse annab regulaarse ennetava tervisekontrolli süsteemi loomine. Kontrolli käigus peab toimuma ka nõustamine niisugustes tervisekäitumise valdkondades nagu tasakaalustatud toitumise ja eakohase kehalise aktiivsuse olulisus, sõltuvusainete tarbimise vältimine. Ma väga loodan, et rahvastiku tervise poliitika dokument ei jää lihtsalt dokumendiks teiste hulgas, vaid sellele järgnevad konkreetset rahaliselt kaetud tegevuskavad. Eriti oluline on suunata arenguid selliselt, et kõikides Eesti maakondades oleksid riigi pakutavad teenused elanikele võimalikult lihtsalt kättesaadavad.

Viimastest seadusemuudatustest

Riigikogu võttis 2006. aasta novembrikuus vastu tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja vangistusseaduse muutmise seaduse. Seadusega anti perearstidele õigus osutada iseseisvalt õendusabi. Väiksemates maakohtades ei ole õed piisavalt aktiivselt asunud realiseerima oma õigust osutada iseseisvalt õendusabi. Võimalike takistustena võib esile tuua äriühingu asutamisega või teenuse osutamiseks vajalike seadmete soetamisega kaasnevaid kulutusi. Iseseisva õendusabi osutamise võimaldamine perearsti kaudu aitab kaasa nimetatud takistuste

kõrvaldamisele ja tagab patsientidele parema teenuse kättesaadavuse.

Seadusega korrastati ja täpsustati perearsti asendamise korda. Perearsti töölt eemal viibimisel asendab perearsti ajutiselt arst, kellel on perearsti kvalifikatsioon. Perearsti kvalifikatsioon ei ole vajalik, kui ajutine asendamine kestab vähem kui kolm kuud. Perearst peab teavitama ajutisest asendamisest maavanemat ja oma patsiente. Ajutine asendamine võib kesta kuni 1 aasta ja vanemahpuhkuse korral kuni 3 aastat. Juhul kui ajutine asendamine ületab seadusega lubatud aja, on maavanemal alus arstilt perearstina tegutsemise õigus ära võtta. Seadusega kehtestati, et perearsti äriühingu aktsionäriks või osanikuks võib olla ka kohalik omavalitsusüksus. Sellega tekitatakse omavalitsustele motiiv osaleda perearstide tegevuses, anda nende kasutada ruume, sisustada neid ning muretseda meditsiintechnikat. See tagab olukorra, kus perearsti lahkumisel jäävad omavalitsuse tehtud investeeringud järgmisele perearstile, kes hakkab omavalitsuse elanikke teenindama. Sellega tagatakse kohaliku omavalitsuse territooriumil üldarstiabi kättesaadavuse parem jätkusuutlikkus. Perearstindust puudutavad muudatused jõustusid 2006. aasta 1. juulist.

Seadusega kehtestati 2006.

aasta 1. jaanuarist uued põhimõtted kiirabiteenuse ostmisele. Konkursi korras kiirabiteenuse ostmine ennast praktikas ei õigustanud. Tervishoiuameti konkursid on lõppenud nii, et tervishoiuamet on pikendanud teenust osutavate kiirabibrigaadidega sõlmitud lepinguid. Praegune olukord kiirabiteenuse tellimisel ei taga teenuseosutajatele stabiilsust ning seab ohtu kvaliteetse kiirabiteenuse.

Uue regulatsiooni väljatöötamisel kasutati haigekassa poolt sõlmitavate ravi rahastamise lepingute eeskujuna. Seadust muudeti nii, et kiirabiteenuse tellimiseks ei viida enam läbi avalikku konkursi. Eesmärk on tagada teenuse kvaliteet nende pakujate kaudu, kes on kiirabiteenuse osutajatena näidanud ennast kui kvaliteetse teenuse tagajad. Arutelu käigus on selgunud, et kiirabikonkursi korraldamisel konkurentsi tekkimine ja avalik konkurss pigem halvab teenuse jätkusuutlikkust, kuna vaidluste tekkimisel peatub kogu välja kuulutatud konkurss.

Seadusega täpsustatakse tervishoiuteenuse kvaliteeti hindava komisjoni tööd. Komisjoni pädevused ja õigused reguleeritakse seaduse tasemel. Sellega muudetakse tõhusamaks tervishoiuteenuste kvaliteedi hindamine. Tervishoiuteenuste hulk, nende kättesaadavus ja ravijärjekordade pikkus sõltuvad Eesti Haigekassa eelarvest ja hai-

Eraldised rahvatervise programmidele, kroonides

2005. a eelarve	2005. a eelarve täitmine	2006. a eelarve	2007. a eelarve	Muutus %
20 703 376	20 428 770	33 136 750	47 238 257	42,56

gekassaga sõlmitud lepingu- test.

Riigikogus on läbinud teise lugemise rahvatervise seaduse ja sellega seonduvalt toidu- seaduse, nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse, loomatauditõrje seaduse ning veeseaduse muutmise seaduse eelnõud. Eelnõu seadusena vastuvõtmisel 2006. aasta detsembrikuus korrastati Euroopa Liidu direktiivide rakendamise seotud mine- raalvee, joogivee ja kosmeetika- toodete tootmise ja turule laskmise reegleid. Täpsustati tervisekontrolli korra nõudeid nakkushaiguste ärahoidmiseks. Tööandja on kohustatud nõudma töövõtjalt enne tööle asumist kirjalikku tervisetõendit nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta ning saatma töötamise ajal vastavalt riski- hindamise tulemustele korrapärasele tervisekontrollile, sealhulgas iga kahe aasta järel kopsude röntgenuuringule, isikud, kes puutuvad kokku toiduainetega, ravimitega, laste ja patsientidega, samuti ilu- ja isikuteenuste osutajad.

Rahvatervise programmi- de rahastamiseks eraldati 2007. aastaks 42,6% enam

raha kui 2006. aastal (vt tabelit). Kulude kasv on tingitud vähistrateegia ning vigastuste ennetamise strateegia rakendamise algatamisest, samuti riikliku südamestrateegia, HIV/AIDSi ja narkomaania ennetamise strateegia tegevuste mahu suurendamisest. Uute strateegiate elluviimiseks on kavandatud kokku 13 792 000 krooni.

Mida tuleks järgmise nelja aasta jooksul veel teha?

Lisaks regulaarse tervisekontrolli sisseviimisele peab ka hambaraviteenus olema Eesti elanikule taskukohasem kui praegu. Kindlasti tuleb tõsta täiskasvanud elanikkonna hambaravihüvitist, jätkates kõikides vanuserühmades ennetavat nõustamist. Näen, et hambaravi saab parandada eeskätt hambaravihüvitise tõstmisega. Hambaravitoetus peaks tõusma 1000 kroonini aastas. Samas moodustab meie tervishoidu suunatav SKT protsent vaid umbes poole Euroopa Liidu keskmisest, mis ei ole kaugeltki piisav selleks, et tagada konkurentsivõimelised palgad, efektiivselt võidelda haigustega ning ebatervislike eluvii-

sidega. Riigieelarvest tervishoiukulutusteks vähemalt 6,5% SKT-st lähema nelja aasta jooksul peab looma eeldused kõigile eestimaalastele neid rahuldava arstiabi osutamiseks ja tervishoiutöötajatele konkurentsivõimeliste palkade maksmiseks. Üks võimalusi Euroopale järeljõudmiseks on tõukefondide kaasamine tervise edendamisse, haiguste ennetamisse, kvaliteetsete raviteenuste ja taastusravi võimaluste parandamisse. Olen seisukohal, et mõistlikud on riigi investeeringud kõigesse, mis suurendab inimkapitali, sealhulgas tervisesse.

Lõpetuseks

Tegin ettepaneku arutada koalitsioonikogu istungil puudetoetuste tõstmist alates 1. jaanuarist 2007. Arutelud toimusid ja valitsusliidu nõukogu tegi 13. novembril 2006 ministritele ülesandeks leida rahaline kate puudega inimeste toetuse tõstmiseks alates 2007. aastast. Minu teada esitas rahandusminister koalitsiooninõukogule lahendamiseks ka ettepanekud. Minu suureks nõrdimuseks ei jõutud koalitsiooni sees puuetega inimeste toetuse tõstmist tagava otsuseni. See, et rehabilitatsiooniteenuste summad suurenesid 2007. aasta riigieelarves, on muidugi tänuväärne. Lisaks on puuetega inimeste kodadele eraldatud vahendeid inves-

teeringuteks. Ka abinõud, mida riik rakendab puuetega inimeste tööhõive parandamiseks, annavad tunnistust sellest, et riik on puuetega inimesi märganud. Nii see peabki olema. Kuid puudega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse kontseptsiooni hilise rakendumise tõttu soovitakse kavandanud seadusemuudatust rakendada alles 2008. aastast. Saatsin 27. novembril 2006 härra peaministrile kirja, milles rõhutasin: „Sellega, et puudega inimesed peavad loodetud toetuse tõusu veel aasta ootama, ei saa nõus olla. 2007. aasta riigieelarves tuleb leida kate, et tõsta puudetoetuste aluseks olevat sotsiaaltoetuste määra. Seoses eelnevaga, palun puuetega inimeste sotsiaaltoetuste täiendava rahastamisega seonduvat arutada ja loodan, et me leiame puuetega inimesi rahuldava lahenduse juba 1. jaanuarist 2007.”

Vastus saabus minu e-kirjale 1. detsembril: „Täna Teid peaminister Andrus Ansipile saadetud kirja eest, milles käsitlete puuetega inimeste sotsiaaltoetustega seonduvat. Teatan, et Teie kirjale vastamine on tehtud ülesandeks rahandusministrile. Saatsime Teie kirja teadmiseks ka sotsiaalministrile.”

Minu jaoks oli selline suhtumine uus kogemus ja kahjuks mitte positiivne. Mulle tundub, et eespool öeldut võib kokku võtta sõnadesse hoolivus ja hoolimatus. Ei ole ju

inimesele, ka teistele elusolenditele, tegelikult palju vaja – mõnikord piisab ka vähesest tähelepanust. Tuletagem siinkohal meelde kas või dialoogi raamatust „Karupoeg Puhh“:

“Puhh?”, sosistas Notsu.

“Jah, Notsu?”

“Ei midagi,” ütles Notsu ja võttis Puhhil käest kinni, “lihtsalt kontrollisin, et oled olemas.”

Andes kas või vähe, saab kindlasti vastu palju. Eesti elu aluseks peabki saama üldine hoolivus, vaimsus, ühtehoidmine, lugupidamine ja andestamine. Meil Eestis on näiteks solidaarne pension ja tervishoid, tasuta üldharidus ning veel üht-teist olulist, kuid sellest ei piisa, vajame palju rohkem.

Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimehena täna erinevate organisatsioonide esindusi ja Eesti Puuetega Inimeste Koda senise meeldiva ja aktiivse koostöö eest. Oleme suutnud rohkesti ettepanekuid rakendusteks vormida, kaasata esindajaid seadusloome varasesse protsessi, muuta puuetega inimeste elujärge paremaks. Minu sügav kummardus ja lugupidamine teile. Soovin teile rõõmu südamesse, tugevat tervist, õnne, armastust ja hingerahu.

Universaalne disain –

23. jaanuaril käesoleval aastal toimus Tallinnas Toompuiestee nõustamis- ja koolituskeskuses Põhjamaade ja Eesti ühisseminar “Universaalse disaini ideoloogia rakendamine Eestis”. Seminari organiseerijateks olid Põhjamaade Puudepoliitika Nõukogu sekretariaat, Põhjamaade Rahvatervise Ülikool, Sotsiaalministeerium ja Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Universaalne disain – kõigile sobiv keskkond, kaubad ja teenused

“Universaalse disaini” või “disain kõigi jaoks” mõistete puhul on tegemist puuetega inimestele, aga ka teistele rühmadele, nagu lastega pered, vanurid, ajutise liikumistakistusega või muu igapäevaelus toimetuleku takistusega inimestele sobivate lahendustega. Siia alla käib ligipääs hoonetele, transpordivahenditele, infole, kaupadele ning palju muud. Idee seisneb selles, et odavam ning tulemuslikum on juba plaanimisfaasis luua kõigile ligipääsetav keskkond, selle asemel et hakata hiljem tehtud vigu parandama, mis läheb märksa kulukamaks ning pole ka kasutajasõbralik.

Puudega inimesel peab olema eluase, kust ta välja pää-

MEELIS JOOST
EPIK, välissuhted ja Euroopa poliitika

seb, tema elukohas peaks sõitma talle sobiv linnatransport. Info peaks olema tagatud kõigile, ka kuulmis- ja nägemispuudega inimestele. Need on vaid mõned näited.

Universaalse disaini ideoloogia kinnistamine ning levitamine on oluline, et mitte tekitada juurde uusi tõkkeid. Kui kõik valdkonnad ühiskonnas mõistavad ligipääsetava plaanimise vajadust, on tulemust lihtsam saavutada. Restoraniomanik, kelle ruumidesse sisse ei pääse, peaks jõudma arusaamisele, et kaotab mitte ainult ühe kliendi ratastoolikasutaja näol, vaid võib kaotada ning kaotabki mitukümmend klienti, kes jäävad tema juurde tulemata, kuna nende sõbrale või pere liikmele paik ei sobi.

Kuidas poliitikakujundamine ligipääsetavust toetab?

Euroopa Nõukogu on vastu võtnud ühist seisukohta universaalse disaini kohta Euroopas, mis sisaldab soovitusi valitsustele, kuidas parandada kõigi kodanike ligipääsetavust ehituslikule keskkonnale, kaupadele ning teenustele. Dokument põhineb „Euroopa Nõukogu tegevuskaval puuetega inimeste õiguste kaitse ja ühiskonnas täisosaluse edendamisest: puuetega inimeste elukvaliteedi tõstmine Euroopas 2006–2015 ning raportil Täielik kaasatus universaalse disaini kaudu”, mille on koostanud universaalse disaini (ligipääsetavuse) ekspertrühm.

Vastu on võetud ka struktuurifondide üldregulatsioon, mis keelustab Euroopas raha kasutamise sellisel moel, et investering loob juurde uusi tõkkeid. Samuti tuleb ligipääsetavalt läbi viia pehmed tegevused, võimaldades koolitustes osaleda puudega inimestel.

Oluliseks abiks universaalse disaini rakendamisel on riigihangete valdkond. Riigihangetesse on võimalik sisestada ligipääsetavuse kriteeriumid, mille tulemusena pakkujad, kes neid kriteeriu-

mis see on?

me ei täida, ei saa ka hankes loetletud töid teostada.

Seminaril tulemused – järjepidev selgitustöö ning praktilised meetmed

Seminaril osalesid linnaplaneerimise, transpordi, kommunikatsioonide, kultuuri, hariduse, sotsiaalhoolekande valdkondade ja puuetega inimeste organisatsioonide esindajad.

Väga oluliseks peeti selgitustööd nii planeerijate kui

elluviijate hulgas. Näide arhitektuurist – isegi kui ehitusprojekti on kõik ligipääsetavuse nõuded täidetud, võib juhtuda, et ehitaja teeb töö käigus muudatusi, mis ei järgi universaalse disaini põhimõtteid. Selliste vigade ärahoidmiseks on vaja levitada teavet.

Ka praktilised näited ligipääsetavust parandavatest meetmetest on ära oodatud – arutelu võiks käia edaspidi selle üle, kuidas omavalitsused ning riik saavad kutsuda

ellu universaalse disaini edendamise tegevusi, mis kajastuvad ka eelarvetes. Põhimaade näitel võiks mõni omavalitsus olla katsepiirkonnaks, kujundades keskkonda ning teenuseid nii, et need oleksid eeskujuks teistele ning järgiks täielikult universaalse disaini printsiipi. Koos meie naabritega ühiselt tegutsedes ning vastastikku häid ideid vahetades suudame muuta meie keskkonna kõigile paremaks.

Mida tehakse universaalse disaini valdkonnas Põhjamaades?
Lugege Norra valitsuse tegevuskava puuetega inimeste
ligipääsetavuse parandamiseks.

Norra ühiskonna võtmevaldkondade ligipääsetava plaanimise kava

Valitsuse puuetega inimeste ligipääsetavuse parandamise kava puudutab kõiki, kuid on eriti suunatud puudega isikutele. Siia kuuluvad puuded, mis mõjutavad nägemis- ja kuulmismeelt, liikumist ning puuded, mis reageerivad väliskeskonna mõjudele (astma, allergia). Tegevuskava on koostatud sooviga ühtlustada ning parandada hoonetele ja väliskeskonnale ligipääsetavust. Tegevuskava valmis sotsiaalministeeriumi, keskkonnaministeeriumi ning teiste asjaomaste ministeeriumite koostööna. Tegevuskava sisaldab 15 ministeeriumi haldusalasse jäävat tegevust. Tegevuste koordineerimise kohustus on keskkonnaministeeriumil.

Tegevuskava:

- kaasab kõiki olulisi ühiskonna valdkondi
- lähtub valdkondliku vastutuse printsiibist
- koordineerib valitsuse poolt ellukutsutud meetmeid

- lähtub meetmete ellukutsutamisel sihtgrupi kaasamise printsiibist
- hindab jooksvalt meetmeid ning nende mõju.

Eesmärgid ja strateegiad

Tegevuskava eesmärgiks on saavutada püsiv hea ligipääsetavus. See tugineb asjaolule, et kõikidel ühiskonna liikmetel peavad olema võrdsed võimalused isiklikuks arenguks, ühiskonnas osalemiseks ning täisväärtusliku elu elamiseks.

Universaalne disain

Universaalne disain tähendab, et tooted, ehitised ning füüsiline keskkond, mis on avalikus kasutuses, on loodud viisil, mis võimaldab kõikidel inimestel seda võrdselt kasutada, ilma et oleks vajalik kohaldada erilisi abivahendeid või disaini.

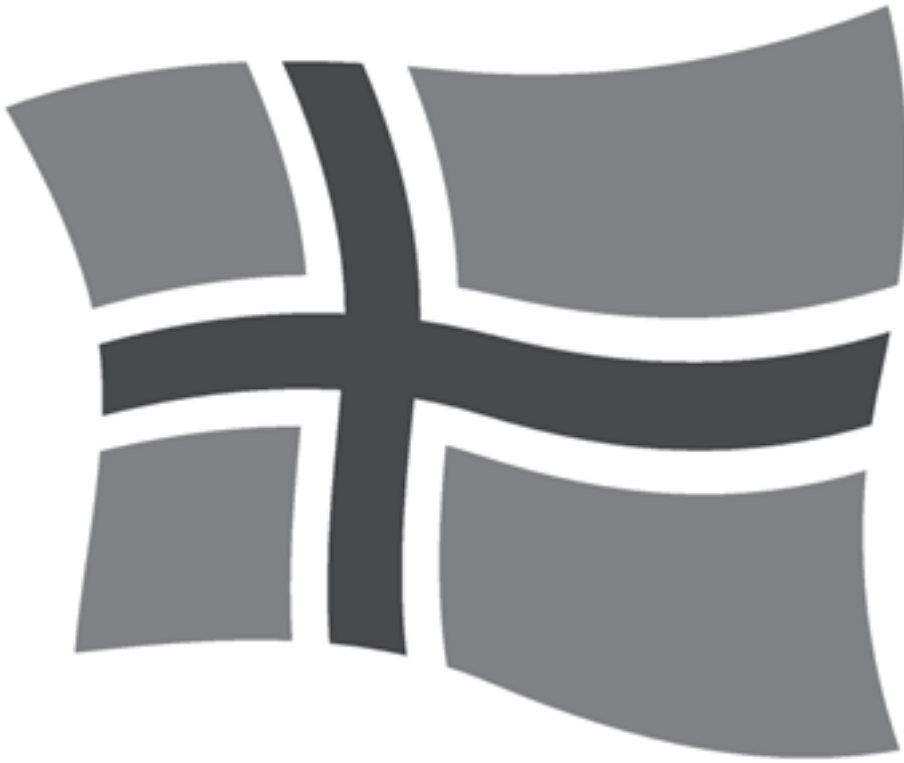
Tegevuskava on koostatud,

lähtudes universaalse disaini põhimõtetest ning strateegiast, millele see toetub. Universaalse disaini strateegia tuleb viia seadusandlikule tasandile ning valdkondlike spetsialistide kätte kõikides sektorites ning seda tuleb kasutada plaanimisel, ehituses, hoonete haldamises ning kasutuses, rajatiste ning vabõhualade kasutuses, tootmises ning teenuste osutamises, toodete müügil ning elektroonilises info- ja kommunikatsioonitehnoloogias.

Valdkondliku vastutuse põhimõte

Valdkondliku vastutuse põhimõte tähendab seda, et riik, kohalikud ning piirkondlikud omavalitsused aga ka erasektor on sõltumatult vastutavad ligipääsetavuse ning universaalse disaini tagamise eest.

Tegevuskava toonitab vajadust universaalse plaanimise

põhimõtete kasutuselevõtuks valitsusasutustes, kaasates need põhimõtted olulistesse strateegiadokumentidesse ning kasutades neid põhimõtteid aruteludes haldusala asutustega.

Sihtgrupi kaasamine

Riikliku poliitika keskseks osaks on huvirühmade kaasamine. Selline koostöö tagab meetmete kvaliteedi ning täpsuse ja suurendab otsustamise demokraatiat. Aktiivne huvirühmade kaasamine on oluline tegevuskava eesmärkide saavutamisel.

Erinevad puuetega inimeste huvirühmad on kaasatud kõigi kolme põhilise valitsustasandi otsustusprotsessi. Norra Riiklik Puudevaldkonna Nõukogu toimib valitsusasutustele ning ametitele

nõuandva üksusena. Enamik maakondi ning 60% kohalike omavalitsusi on moodustanud puuetega inimeste nõuandvad üksused. Valitsus leiab, et need nõuandvad üksused peavad mängima aktiivset rolli ning nendelt tuleks jooksvalt nõu küsida nii kavandatavate kui juba ellukutsutud meetmete puhul.

Hindamine

Tegevuskava hinnatakse jooksvalt. Indikaatorite hulka kuulub ligipäätavuse paranemine ning universaalse disaini olemasolu praktikas, poliitilistes ning haldusalastes juhtnöörides, asjakohaste valdkondade finantskavades ning ekspertide tasandil. Funktsioonitakistusega inimeste olukorra parandamiseks on kavas luua sõltu-

matu dokumentatsioonikeskus. Keskus koostaks olukorrast igaaastase ülevaate ning hindaks puuetega inimeste olukorra parandamiseks rakendatud abinõude mõju.

Vahendid

Ligipäätava planeerimise/universaalse disaini kaasamine valitsemise strateegiatesse. Tegevuskava peab oluliseks universaalse disaini strateegia toomist valitsuse poliitikavaldkondadesse ning haldusesse, leides rahalisi vahendeid enamates valdkondades ning tagades seeläbi tegelikud muudatused olukorras.

Ligipäätava plaanamise printsiibid on juba kaasatud ülikoolide ja kolledžite seadusesse, kutseharidusasutuste seadusesse ning rahvaülikoolide seadusesse. Strateegia kaasamine teistesse seadusandlikke aktidesse on hetkel analüüsimisel.

Riik võtab vastu eelarve-suunised ning määrused selle kohta, kuidas vahendeid ministeeriumites ning haldusasutustes kasutada. transpordi- ja kommunikatsiooniministeerium ning haridus- ja teadusministeerium juba kasutavad selliseid meetodeid ligipääsetavuse edendamiseks. Moderniseerimise ministeerium võttis oma 2005. a vahendite jaotamise määrukses arvesse ligipääsetavuse parandamise maavalitsustes. Tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande ministeeriumis on universaalse disaini põhimõtted kaasatud riiklike tervishoiuasutuste haldamise juhtnööridesse ning tervishoiu ja sotsiaalasjade amet on kirjutanud need põhimõtted omavalitsuste tervishoiu- ja hoolekandeesutustele saatetavasse ringkirja.

Riik eraldab rahalisi vahendeid arvukatele organisatsioonidele ja asutustele. Oluline on, et neid asutusi asjakohaselt informeeritaks nende kohustustest tagada ligipääsetavus kõikidele hoonetele ja rajatistele, mis on nende tegevusega seotud.

Ka avaliku staatusega nõukogud ning komiteed peaksid oma tegevuses arvestama ligipääsetavuse ja universaalse disaini nõuetega. Käsil on mitu katseprojekti, et töötada välja näiteid universaalse disaini strateegia ellurakendamiseks.

Otsesed meetmed ligipääsetavuse parandamiseks

Valitsus on kindlaks määranud olemasolevad hooned ja rajatised, millele on halb ligipääsetavus. Ligipääsetavuse parandamiseks viiakse ellu eraldi programme ning eraldatakse vahendeid. Eraldi nähakse ette vahendid valitsusasutustele ligipääsetavuse parandamiseks ning transpordisektori ligipääsetavuse tarvis.

2005. aastal viidi ellu eral-

di programm 100 ligipääsetavusalase kitsaskoha likvideerimiseks Norras.

Teadmiste edendamine ja informatsioon

2005. aastal viidi läbi kursusi, et tõsta avalikkuse teadlikkust. Universaalse disaini printsiip kaasati uude avalike uuringute ja raportite koostamise käsiraamatusse. Korraldati ka üritusi, mis aitasid kaasa teemast üldisele paremale arusaamisele ehitussektoris.

Infotegevused peaksid viima konkreetsete tulemusteni ning peaksid süvendama teadmisi vastutusest, rahastamisvõimalustest ning praktilistest lahendustest. Universaalse disaini/ligipääsetava plaanimise juhtnööre täiustatakse tagamaks heade lahenduste parem levik.

Eelarve

Universaalse disaini/ligipääsetava plaanimise tegevuskava elluviimise aeg on viis aastat. Enamik meetmeid, mis kutsutakse ellu ligipääsetavuse parandamiseks ministeeriumites, saavad nende asutuste tegevuse ning eelarve kavandamise tavaliseks osaks. Meetmeid täpsustatakse igas eelarveettepanekus eraldi.

Alates 2005. aastast on valitsus viinud ellu stimuleerivat rahastamisprogrammi, mida administreeritakse keskkonnaministeeriumi eelarvest. Neid rahalisi vahendeid kasutatakse tegevuskava elluviimisel sektoriüleste tegevuste rahastamiseks. 2005. aastaks oli tegevuskava elluviimiseks ette nähtud umbkaudu 186 miljonit Norra krooni.

Koostöö ja osalemine

Tegevuskava peavad ministeeriumid, maavalitsused ning omavalitsused toetama. Tegevuskava eesmärkide saavutamiseks tuleb kõikides ametites ning rühmades olla

valmis järjekindlaks tegutsemiseks.

Keskkonnaministeeriumi juurde luuakse tehniline juhtkomitee, kuhu kuuluvad erinevate puudeliikide esindajad.

Norra Riiklik Puudevaldkonna Nõukogu ja Delta-keskus (riiklik kaasamise ja ligipääsetavuse teabekeskus) saavad võtmeülesanded ning annavad tegevuskava elluviimiseks igakülgset teavet ning abi.

Meetmed ja tegevused

Tegevuskavas on kirjeldatud ligi sadat meetet, mis on ära toodud eraldi tabelis. Uusi meetmeid hinnatakse ning viiakse ellu jooksvalt.

Meetmed, mida rakendatakse juba tegevuskava algfaasis

1. Transport

Parem ligipääsetavus raudteel ning laialdased jõupingutused, et tagada parem ligipääsetavus kõikjal ühistranspordis, viies alates 2006. aastast ellu BRA programmi.

2. Eluase ja hooned

Suurem hulk ligipääsetavalt lahendatud elamuid, parem ligipääs juba olemasolevatele avalikele hoonetele nagu koolid, ülikoolid jne. Kaitsejõud võtavad oma uusehitiste ja renoveerimisprojektide puhul arvesse ligipääsetavust.

3. Vabaõhurajatised

Parem ligipääsetavus vabaõhurajatistele ning spordikompleksidele.

4. Informatsioon (IKT)

Rakendada rahuldavat ligipääsetavust (WAI-kriteeriumid) avalikele veebilehekülgedele, kasutada *Globalis* interaktiivse atlase teenust, rakendada ligipääsetava plaanimise/universaalse disaini printsiipe arhiivides, raamatukogudes ja muuseumides.

5. Tootearendus

Kutsuda ellu uus arendusprogramm ligipääsetavaks plaanimiseks tootedisainis ja tootearenduses.

6. Õiguslik raamistik

Karmistada riigihangete puhul ligipääsetavuse nõudeid, viia sisse riiklikud juhtnöörid ligipääsetavaks plaanimistegevuseks, hinnata universaalse disaini põhimõtete ülevõtmist plaanimis- ja ehitusseadusesse.

7. Teadmiste edendamine

Kavandada ja läbi viia kursus avaliku sektori töötajatele, algatada digitaalse eksperitiisi programme ning pakku- da koolitusi elamumajandus- ja ehitussektorile.

8. Kohaliku tasandi mobiliseerimine

Omavalitsusi kutsutakse üles leidma ligipääsetavuse tõkkeid ning neid eemaldama. Võimaldamaks leida kiireid lahendusi, saavad hästi läbimõeldud projektid toetust riiklikest vahenditest. Eesmärgiks on 2009. aasta lõpuks eemaldada 100 tõket üle kogu riigi. Omavalitsusi oodatakse ka osalema katseprojektides kaasamiseks ligipääsetava plaanimise/universaalse disaini põhimõtted plaanimisse ja muudesse tegevustesse.

Rõõmsalt edasi!

ANDRUS HELENURM

*Eesti Vaegkuuljate Liidu
esimees*

Aasta 2006 oli teine tegevusaasta EVL nime all. Eesti Vaegkuuljate Ühingu moodustamisest saab aga 2008. aastal juba 15 aastat.

See oli jätkusuutlik ja stabiilne aasta. Meie hulgast lahkus küll palju inimesi, kuid samas tuli ka järelkasvu. Nii oleme ikka ligi tuhande liikmega ühenduste liit. Vaatamata kolimisega seotud pikale ettevalmistusperioodile ja ajakulule suutsime oktoobris alustada tööd juba uues kohas vastvalminud Eesti Puuetega Inimeste Koja ruumides, aadressil Toompuiestee 10. Keskuse osalus liikmesorganisatsioonide töötoetamises jäi seetõttu küll tagasihoidlikuks, kuid seda hinnatavamad on meie 17 liikmesorganisatsiooni töö tulemused.

Neist kõige noorem on Jõhvi linnas moodustatud vaegkuuljate organisatsioon. Vaegkuuljate ühingusse on liitunud järjest ka tinnituse all kannatavaid inimesi. Kahjuks ei ole leidnud veel kedagi, kes sooviks selle puudega inimesi kokku koguda ja nende ühistegevust vedada.

Liikmesorganisatsioonide töö ja ka keskuse töö tulemusel on hakatud meid rohkem

märkama. Olgu näiteks ETV programminõustaja Raivo Suni poolt korraldatud küsitlus vaegkuuljate ja kurtide hulgas televiisori, raadio, ajalehtede/ajakirjade, interneti kasutamise efektiivsuse kohta.

Omalt poolt andsime endast märku valimiskampaania ajal Riigikogusse pürgijatele, kohtudes mitmete erakondade esindajatega, vaegkuuljate probleeme tõstades ning meelde tuletades. Ikka oleme aktuaalsena hoidnud teleesinemiste ja eriti uudiste saadete subtiitrite vajalikkuse. 16. septembril sai näha esimest televisioonisadet, millel olid ka eesti keelsed subtiitrid. Selleks oli "Pealtnägija" kordus ETV-s. Kui tahetakse, siis saadakse ka hakkama.

Ka möödunud aastal kohtusime välisriikide vaegkuuljate organisatsioonide esindajatega. 29.-30.aprillil viibisid Norras Kongsvingeri keskses rahvusvahelisel nõupidamisel ARF, Norra HLF kõrval ka Eesti EVL esindajad. Rootsi Värmalandi Vaegkuuljate Ühingu esindajate Stig Björklundi ja Einar Bergmaniga sai maha pandud tulevase koostöö piirjooned ja arendati mõtteid 2007. aasta ühise tegevusplaani osas.

Projekti „Kuulmisinfo“ raames anti Uno Taimla toi-

metamisel välja kaheksa numbrit infolehte Auris kokku umbes 1600 eksemplari. Samuti anti välja noorte ajakiri Meie ise, põhitöö oli Kristi Kallaste kanda. Info ja teabepäevi korraldati üle Eesti üheksa. Samuti sai osaletud ja kaasa aidatud teabeürituste läbiviimisel liikmesorganisatsioonides. Suur nõudmine on olnud kuulmisabi käsitleva kirjaliku info järgi ja selle leevendamiseks on Uno Taimla toimetamisel välja antud kaks brošüüri: „Kuulmisinfo. Abiks töandjale.“ ja „Kuulmisabi teatmik“, mis lühikese aja jooksul ka juba hulga uusi kasutajad on leidnud. Uno tegevus on leidnud tunnustust ka riiklikul tasandil. 22. veebruaril 2006. anti vaegkuuljate eestvedajale talle Kadrioru lossis üle Eesti Punase Risti IV klassi teenetemärk

Veebilehte toimetab jätkuvalt Enn Kiiler. Maakondlike kodade ja liitude seas on meie veebileht hinnatud üheks paremaks. Tööealistele noortele omaette foorumi loomise on algatanud Allar Viik, foorumi kasutamine on nooremate ja keskealiste inimeste hulgas olnud aktiivne.

Vaegkuuljatele toimus möödunud aastal kaheksa õpeseminari. Noortele vaegkuuljatele valmistati ette ja viidi läbi õppelaagrid 9. juu-

lil Tiirikojal ja 25.-27. augustil Hiiumaal. Viimases, nagu 9.-10.septembril Saaremaalgi viidi EDF projekti raames läbi rehabilitatsiooniseminar tööealiste kuulmispuuetega inimestele. Tagasiside koolitusest oli valdavalt positiivne.

Liikmesorganisatsioonidest tähistasid viiendat tegevusaastat Viljandi Vaegkuuljate Ühing, Harjumaa Vaegkuuljate Ühing ja Läänemaa Vaegkuuljate Ühing. Omavalhelist suhtlust liikmesorga-

nisatsioonide vahel edendasid sellel aastal Raplamaa ja Nõmme vaegkuuljad, Jõhvi ja Võrumaa vaegkuuljad. Saaremaal olid koos Võrumaa, Pärnumaa ja Saaremaa vaegkuuljad. Sügisel olid koos Valgamaa ja Jõgevamaa vaegkuuljad, Läänemaa ja Tallinna ning Viljandimaa ja Tallinna Vaegkuuljad.

Mis möödunud aastast kõlama jäi? Oleme korraldanud traditsiooniks saanud ainulaadset üritust nimetusega

„Kuulmisnädal“. Vaegkuuljate organisatsiooni tööd on märgatud ja tegevust on tunnustatud. EVKÜ kauaaegne esimees Uno Taimla sai tunnustuseks mitte ainult riigi teenetemärgi, vaid ka tiitli „Vaegkuuljate eestseisja“. Võib öelda, et igati kena ja tõine aasta oli! Loodan, et alanud aasta esimesed tegemised on tõhusaks jätkuks lõppenud aastale.

Kuidas rakendada kaasamise head tava Tallinnas?

TAUNO ASUJA

Tallinna Puuetega Inimeste Koja tegevjuht

Tallinna Puuetega Inimeste Koda korraldas 27. novembril 2006 kodanikupäeva raames ümarlaua „Kuidas rakendada kaasamise head tava Tallinnas?“

Mikko Lagerspetz on „Kodanikuühiskonna lühisõnastikus“ määratlenud kaasamist järgmiselt: ühenduse liikmeskonna või sihtrühma paremini rakendamine või aktiveerimine oma eesmärkide teostamisel ja nende üle otsustamisel; avaliku võimu või äriettevõtete tegevus, mille sihiks on anda kodanikele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda neid mõjutavate otsuste tegemisel.

Ümarlaud viidi läbi Tallinna Puuetega Inimeste Koja projekti „Puuetega inimeste esindusorganisatsioonide suutlikkuse tõstmine osalemaks invapoliitika kujundamisel Tallinnas“, osana. Projekti raha saadi Balti-Ameerika partnerlusprogrammist.

Ümarlaua korraldamise eesmärgiks oli tuua kokku

Tallinna linnavolikogus esindatud erakonnad ning puuetega inimeste esindusorganisatsioonid, et arutada võimalusi, mis avanevad kodanike otsustamise kaasamisega, ning vahendamaks osapoolte nägemusi kaasamise probleemidest ja nende lahendustest.

Ümarlauale saatsid kõik neli Tallinna linnavolikogu erakondade fraktsiooni oma esindajad, ümarlaual osalesid Tallinna linnavolikogu sotsiaal- ja tervishoiukomisjoni liikmed, Tallinna sotsiaalvaldkonna abilinnapea ning mitu Tallinna puuetega inimeste organisatsiooni esindajat.

Ümarlaual andsid Tallinna linnavolikogus esindatud erakondade ja puuetega inimeste organisatsioonide esindajad hinnangu kodanikuühenduste kaasamisele otsuste tegemisse Tallinnas. Diskuteeriti kui süsteemselt ja milliste tulemustega on kaasamist siinamaani tehtud, millised on nii Tallinna linnavõimust kui ka ühendustest tulenevad probleemid ja arutati võimalikke lahendusi parandamiseks osapoolte kaasamist.

Abilinnapea Merike Mar-

tinson leidis, et puuetega inimeste esindusorganisatsioonide kaasamine otsustamisse on vajalik. „Ainult asjalikus koostöös saame ühiselt aidata puuetega inimesi. Olen ise selle aasta jooksul, kui olen abilinnapea sotsiaalvaldkonnas, õppinud palju puuetega inimeste organisatsioonidelt ja saanud lähedalt teada alade valupunktide ja probleemidest, mille tulemusel oleme saanud teha õigemaid otsuseid 2007. aasta eelarve koostamisel. Julgen ka öelda, et mitmed head projektid on saanud teoks linna osalemise tõttu, näiteks liikumispuudega inimestele ligipääsetavuse kaardistamine Tallinnas, samuti Põhja-Eesti Pimedate Ühingu projekt „Päevakeskuse hoone uuendamine“.

Ümarlaual ettekandega „Kaasamine – miks ja kuidas seda teha?“ esinenud Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu juhataja Urmo Kübar väitis, et kaasamine on mõttelaad ja nagu paljude innovaatiliste nähtustega kiputakse üle hindama lühiajalist ja alahindama pikaajalist tulemust. „Kiputakse pettuma, kui asi ei anna

Konverentsi kokkuvõte

9th International Congress on Community Service of Children, Youth and Families with Special Health Care Needs

RAUL JUURMA

Konverentsist osavõtnu

kiirelt tulemusi ega arvestata sellega, et tulemused ilmnevad aastate jooksul järjepideva töö tulemusena,“ nentis ta.

Tallinna puuetega inimeste esindusorganisatsioonide nimel sõna võtnud Külli Urb lausus: „Suhtumine puuetega inimestesse on paranenud, me oleme muutunud inimestena sallivamaks ja valmis abistama oma parima äranägemise järgi, aga samas peaksime astuma sammu edasi ja andma puuetega inimestele võimaluse öelda, mida ja kui palju nad tegelikult vajavad, et võimalikult täisväärtusliku elu elada. Puuetega inimeste esindusorganisatsioonidel on teavet selles osas ja ekspertidena oleme valmis koostööks kohalike omavalitustega ja riigiga.“

Kokkuvõtteks võib öelda, et koostöö on möödapääsmatu, kuna nii puuetega inimeste organisatsioonid kui ka linnavõimu esindajad tegutsevad ühiselt selle nimel, et parandada puuetega inimeste elukvaliteeti.

4.–7. detsembrini 2006 toimus Washingtonis üheksas rahvusvaheline konverents teemal „Avalikud teenused erivajadustega lastele, noortele ja peredele“. Mul oli au esindada Seljaajusonga ja Vesipeahaigete Seltsi. Koos Sotsiaalministeeriumi ametniku Monika Sarapuuga olime ainukesed eestlased sel konverentsil. Konverentsi sõnumiks oli: „Kõigile võrdsed võimalused“.

Konverentsi tähtsust rõhutasid ja lugupidamist erivajadustega inimeste vastu tulid näitama dr Margaret Giannini, tervise ja inimese teenuste organisatsiooni direktor, kelle saatis konverentsile George W. Bush, Alfred E. Mann (tema oli esimene inimene, kes sai *U.S. Department of Health and Human Service New Freedom Award*'i oma elutöö eest), Panama esileedi Vivian Fernandez de Torrijos jt.

Konverentsil käsitleti probleeme, mis tekitavad tänapäeva maailmas veel siiani eriva-

jadustega inimestele probleeme. Nendest rääkijad olid inimesed, kes teadsid kõige paremini, kust king pigistab, kus on mõeldud kahjuks ainult normaalsete inimeste vajadustele. Uskumatu, aga tõsi, et tänapäeva maailmas on selliseid probleeme kuhjaga.

Esimesel päeval jagati grupp pooleks – perekonna-inimesed ja noored. Mõlemas rühmas arutati probleeme, otsiti lahendusi ja jagati ideid. Konverentsil oli suur rõhk pandud tutvumisele nii konverentsi ajal kui ka vaheaegadel.

Teistel päevadel osutati tähelepanu külalistele, kes olid konverentsile tulnud, et kuulata ja jagada oma mõtteid, mida teha ja mida on tehtud, et meil kõigil oleks siin maailmas parem elada.

Konverentsil esines inimesi, kes tõi riigist, kus on palju probleeme ja probleemidega inimesi, päikest ja elujõudu ka teistele, lootust, et inimesel ei pruugi vedada elus ainult korra, vaid seda võib juhtuda ja juhtub korduvalt. Mehe nimi oli Emmanuel

Ofosu Yeboah. Ta oli sündinud 1977. aastal Ghanas, Lääne-Aafrikas. Ta sündis vigase parema jalaga. Poisi ema arvas, et lapsest ei saa elulooma. Kuid aastad möödusid ja poiss läks kooli. Pärast koolitunde kerjas ta tänaval ja teenis 2 dollarit päevas. Poiss uskus endasse ja tõestas, et tuleb toime. Ta oli nii enesekindel, et hakkas koguma jalgratta ostuks raha, näitamaks, et ka temasugusel on elus võimalusi. Aastal 2002 ostiski ta endale ratta. Ta võttis kätte ja sõitis läbi kogu riigi, kandes särki, millele oli kiri *The Pozo, slang for a disabled person who is doing something great*. Tema sõitu kajastasid ajalehed ja raadio. Kui ta oli sõidu lõpetanud, sai temast riigi au ja uhkus. Aprillis 2003 muutus ta elu täielikult: leidis häid inimesi, kes maksid kinni kalli lõikuse ja muud kulutused. Emmanuel sai endale kunstjala. Ta hakkas kõndima, nüüd juba jookseb. Ta sai konverentsil auhinna oma julguse ja tahtejõu eest täita nii enda kui ka teiste unistused. Tänu temale koguti Nike'ga koostöös 25 000 dollarit, et aidata Ghanas elavaid puudega inimesi, andmaks neile võimalus tõesutada, et nad vääriwad sama mis tervetele tavapärane.

Konverents lõppes gala-kontserdiga, kuhu olid kutsutud konverentsi delegaadid ja inimesed, kellele anti rahaline autasu silmapaistvate teenete eest raskustesse sattu-

nute aitamisel. Honorari said Lex Frieden, Alfred E. Mann, Eunice Kennedy Shriver ja Emmanuel Ofosu Yeboah.

Rõõm, mis on ühele argipäev, on teisele unistus. Unistused on aga täitmiseks. Sina, kes sa arvad, et oled üksi, leiad, et ei ole teistega võrdväärne, aga unistad ikka, hakka oma unistusi ellu viima. Ära karda, ära mõtle endale välja takistusi, purusta oma ahelad ja lenda kõrgele.

Just lenda, sest ühelgi inimesel pole tiibu, mis teda õhus hoiaksid. Seega oleme me kõik võrdsed, ja kõik me tahame oma unistuste täitumist. Just sinust võib saada riigi ja rahva au ja uhkus, iidol paljudele, tõesta, et mul on õigus.

Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks

21. jaanuaril peeti Eesti Puuetega Inimeste Kojas kaks aastat kestnud Eesti Puuetega Inimeste Fondi projekti „Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks” lõpuseminar. Millega projekt tegeles ja millised olid tulemused?

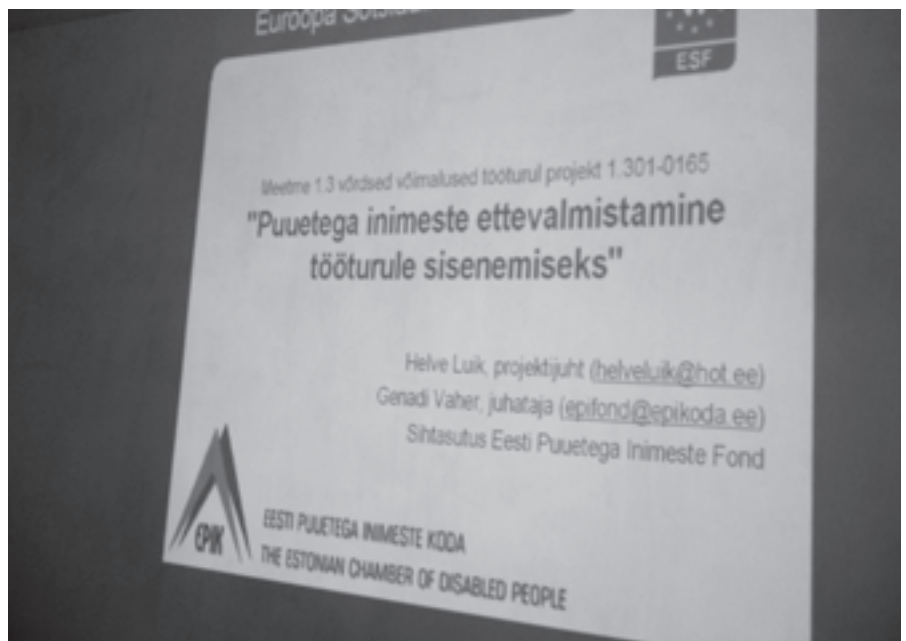

HELVE LUIK

Eesti Puuetega Inimeste Koda, projektijuht

Projekti sihtgrupiks olid Eestis elavad tööealised mit-tetöötavad puuetega inimesed ja vähemal määral ka tööga hõivatud puuetega inimesed. Sihtgrupini jõuti isikliku kontakti teel (EPIK liikmesorganisatsioonide kaudu) proaktiivseid (st kliendi pöördumist ennetavaid) meetmeid kasutades. Isikliku kontakti loomise järgselt ning isiku soovi korral pakuti võimalust osaleda koolitustel ning nõustamistel.

Projekti üldiseks eesmärgiks oli puuetega inimeste iseseisva toimetuleku soodustamine läbi teavitamise, koolitamise ja sotsiaalse integratsiooni, **nende tööturule ja kutseõppesse sisenemiseks ettevalmistamise ning tööga hõivatuse suuren-**

damise.

Projekti alaeesmärgid olid
1) Teavitada tööealisi puuetega inimesi proaktiivselt rehabiliteerimise, kutseõppe ja töötamise võimalustest, tööturu- ja sotsiaalteenustest ning –toetustest;

2) Valmistada tööealised tööga hõivamata puuetega inimesed EPIK liikmesorga-

nisatsioonide vahendusel **ette tööturule või kutseõppesse sisenemiseks** või aidata tööga hõivatud puuetega inimestel säilitada töökohta, õpetades iseseisvaks toimetulekuks ja abivahendite kasutamiseks vajalikke oskusi, pakkudes sotsiaalset ja psühholoogilist nõustamist ning võimalusi sotsiaalseks integ-

ratsiooniks;

3) Arendada kohalikul tasandil puuetega inimeste, ettevõtjate ja haridustöötajate koostööd.

Projekti tegevused jagunesid kolme rühma:

1) teavitusematerjalide koostamine ja sihtrühmale kätetoimetamine;

2) koolituste, nõustamiste ja sotsiaalse integratsiooni ürituste ettevalmistamine ja läbiviimine;

3) kohalikul tasandil puuetega inimeste, ettevõtjate ja haridustöötajate koostöö arendamine.

Projekt oli uuendusliku (innovaatilise) iseloomuga, sest:

- puuetega inimeste nõustamisel ja koolitamisel kasutati proaktiivseid (st kliendi pöördumisi ennetavaid) meetmeid (nt nõustaja või koolitaja läheb nõustatava juurde mitte ei oota, millal klient tema juurde tuleb);

- hakati mitteaktiivseid puudega inimesi tööturule ja kutseõppesse sisenemiseks ette valmistama – seni pole ükski institutsioon sellega süsteemiliselt ega üleriigiliselt tegelenud;

- arendati kohalikul tasandil puuetega inimeste, ettevõtja-

te ja haridustöötajate koostööd.

Finantsiliselt kaalukaim osa (93%) projekti tegevustest oli teises voorus. Koolituste, nõustamiste ja sotsiaalse integratsiooni ürituste läbiviijate leidmiseks kuulutas Fond Eesti Puuetega Inimeste Koja liikmesorganisatsioonide (kokku 47, neist 16 maakondlikku koda 226 liikmesorganisatsiooniga ning 31 puudespetsiifilist liitu) hulgas välja kokku kolm konkurssi. Konkursside korraldamisel ja taotluste hindamisel lähtuti meetme 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul“ tin-

gimustest ja hindamiskriteeriumitest. Kokku laekus kolmes voorus 42 projekti, millest rahastati 36 projekti üldsummas 9 172 844 krooni.

Projekti tulemused:

- Valmistati ette ja trükiti viis erinevat bukletti (a´1000 tükki): sotsiaalteenused-, rehabilitatsiooniteenused-, tööturuteenused-, kutseõppe ja töötamise võimalused puuetega inimestele. Alapro-

jektides lisandus nendele 1190 infovoldikut ja 1000 nõuandvat teatmiku tööandjatele.

- Koolitus- ja nõustamisprogrammides ning sotsiaalse integratsiooni üritustel osales kokku 2005. a 2079 inimest ja 2006. a 3271 inimest. Tööturule sisenemiseks valmistati ette 375 inimest (pöördus TTA-sse), kellest sai tööle 139.
- Alaprojektidega korraldati

98 teabepäeva, grupiviisilisi nõustamisi 853 inimesele, individuaalseid nõustamisi 289 inimesele, motivatsioonikoolitusi 60 inimesele, 6 CV kirjutamise kursust 36 inimesele, 16 arvutikoolituskursust 75 inimesele, 15 nõustamist 70-le psüühikahäirega inimesele, kaks e-koolituskursust 30 inimesele, kaks aktiviseerimiskursust 24 inimesele ja kaks venekeelset seminar-õp-

pelaagrit 20 inimesele. Korraldati tööpraktikat ja koostati 110-le inimesele individuaalsed tegevuskavad. Sotsiaalse integratsiooni üritustel osales 920 inimest.

- Projektide käigus anketeeriti kokku 1919 inimest. Neist 983 (52%) olid varem töötanud. Küsimusele „Kas Te soovite võimaluse korral minna tööle?” vastas 970 (51%), kelledest 839 (86,5%) soovisid minna tööle. Jah vastanutest 562 (65,1%) väitsid, et nad on tööd otsinud. Küsimusele „Kas Teid on töötamisel puude tõttu koheldud ebavõrdselt või eelarvamustega?” vastas 39,8 % jah, on küll või arvas, et on sellise olukorraga kokku puutunud, 45,1 % ei olnud sellise olukorraga kokku puutunud ja 15,1 % ei osanud vastata.

- Avalikkust teavitati projekti eesmärkidest, tegevustest ja tulemustest. 2005/2006 aastavahetusel korraldati bussiootepaviljonides ja valgusvitriinides (1,2x1,8m) reklaamikampaania. Eksponeerimine toimus kokku 169 paigas üle Eesti. Reklaamitavaks slõuganiks oli „Ametiredel ei ole redel. Puue pole takistus.” Reklaamplakati avaldasid ka Eesti Päevaleht ja Linnaleht Tallinn. Kogu projekti tutvustati EPIK ajakirjas SINUGA töö-erinumbris, mis avaldati Eesti Päevalehe lisana 30 000. eksemplarises tiraažis. Maakondlike tegevusi tutvustati kohalikus meedias 28 korral

maakonnalehtedes ja 25 korral vallalehtedes.

- Koostöö oli kõige tulemuslikum KOV sotsiaaltöötajatega (17 korral 98 inimest). Koostööd tehti nelja kutsekooliga ja kolmel korral kohutati tööandjatega, kuid koostöölepinguid ei sõlmitud. Riigi tasandil EPIK koostöös Sotsiaalministeeriumi ja Tööandjate liiduga töötasid välja ja juurutasid märgi ning brändi h.e.a. See antakse tööandjatele, kes annavad tööd puudega inimestele.

Projekti olulisemaks eesmärgiks oli jõuda just nende töötute puuetega inimesteni, kes ise ei ole olnud valmis pöörduma Tööturumeesmäärde ametitesse või kutseõppeasutustesse. Heade tulemuste saavutamise eeltingimuseks oli/on see, et:

- Eestis on hästi arenenud ja tugev üleriigiline puuetega inimeste organisatsioonide võrgustik – kõigis maakondades + Tallinna linnas on moodustunud regionaalne puuetega inimeste koda, kellele liikmeteks on 226 puuetega inimeste organisatsiooni ~20 tuhande liikmega.

- Regionaalsetel puuetega inimeste kodadel ja paljudel nende liikmesorganisatsioonidel on tihe kontakt ja koostöö kohalike omavalitsustega (eelkõige sotsiaaltöötajatega).

Kontaktist puuetega inimestega jääb paberkandjale jälg (täidetud küsitlusleht),

mis sisaldab ka mittetöötamise põhjusi käsitlevat teavet ja meetmete soove nende põhjuste kõrvaldamiseks. Need andmed võimaldavad ka peale projekti lõppu planeerida ja läbi viia vajalikke tegevusi projektiga püstitatud eesmärkide juurutamiseks.

Projekti eesmärkide juurutamiseks oli väga oluline vastava teabe levitamine nii puuetega inimeste endi hulgas, kui ka kogu ühiskonnas laiemalt s.h tööandjate juures. Selleks oli alaprojektide raames kirjutatud maakondlikes väljaannetes ja koondprojekti raames vabariiklikes väljaannetes puuetega inimeste tööhõivealaseid artikleid ja avaldatud vastavaid reklaamikampaaniaid.

Projekti esimese poole tulemustest andis ülevaate 2006. aasta lõpus välja antud ajakirja Sinuga eriväljaanne „Puudega inimene – kasutamata tööjõud” (vaata EPIK kodulehte).

SA EPIF ESF meetme 1.3 projekti (1.301-0165) "Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks" raames rahastatud projektid

1. Viljandimaa PIN – Viljandimaa puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
2. Järvamaa PIK – Iga puudega inimesele oma võimalus
3. Läänemaa PIK – Läänemaa puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks ja iseseisvaks toimetulekuks
4. Tallinna PIK – Värviline vihmavari
5. MTÜ Elulõng – Psüühikahäirega inimeste tööks ettevalmistamine
6. Tartu PIK – Tööotsimise motiveerimine läbi aktiivse rehabilitatsiooni
7. Põlvamaa PIK – Teadlik puudega inimene tööturule
8. Pärnumaa PIK – Pärnumaa puudega inimene tagasi tööellu ehk elujulgus
9. Eesti MMC ja HC Selts – Tahan tööle!
10. Hiiumaa PIK – Võrdsena tööturule
11. Põhja-Eesti Pimedate Ühing – Nägemispuudega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
12. PTK Hariner – Tõstame teadlikkust „Puudega inimene on võimeline ja tahab töötada“
13. Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit – Liikumispuudega inimesed teel tööturule
14. Eesti Kogelejate Ühing – Kogelus ei sega töötamist
15. Eesti Afaasialiit – Afaasiaga inimene ühiskonnas aktiivseks
16. Saaremaa PIK – Keha- ja meelepuuetega inimestele suunatud projekt „Varjust välja“
17. Saaremaa PIK – Rehabilitatsioon-võimalus inimesele
18. Viljandi Kurtide Ühing – Viljandimaa puuetega noorte ettevalmistamine kutseõppeks ja tööturule sisenemiseks
19. Tartu PIK – Tööotsimise motiveerimine läbi aktiivse rehabilitatsiooni
20. Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit – Liikumispuudega inimesed teel tööturule
21. Tartu PIK – Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
22. Põhja-Eesti Pimedate Ühing – Nägemispuudega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks II
23. Tallinna PIK – Värviline vihmavari II
24. Eesti Kogelejate Ühing – Kogelus ei takista töötegemist
25. Viljandimaa PIN – Viljandimaa puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks

Jätkub järgmisel lk

26. Lääne-Virumaa PIK – Lääne-Virumaa puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
27. MTÜ Elulõng – Psüühikahäirega inimeste ettevalmistamine
28. Eesti Vaegkuuljate Liit – Kuulmispuudega inimeste tööturule
29. Maardu Puuetega Inimeste Ühing – Puuetega inimeste aktiviseerimine Maardus
30. Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit – Puuetega inimeste ettevalmistamine sisenemiseks tööturule
31. PTK Hariner – Puuetega inimene on võimeline ja tahab töötada
32. Eesti Seljasonga ja Vesipeahaigete Selts – Tahan tööle
33. Põlvamaa PIK – Põlvamaa puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
34. Eesti Vaimupuuetega Inimeste Tugiliit – Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks
35. Läänemaa PIK – Läänemaa puuetega inimeste arvutialane koolitus-tööturule sisenemine ja töökoha säilitamise toetamine.
36. Viljandi Vaegkuuljate Ühing – Lõuna Viljandimaa äärealade puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule

SA EPIF ESF meetme 1.3 projekt (1.301-0165) "Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks" ankeedi vastuste kokkuvõte (vastas kokku 1919 inimest)

	Vastanuid, inimest	% antud küsimusele vastanuist
1. Kas te olete varem töötanud. Kui „jah“, siis millal viimati?		
• „Jah“	983	51,9
• „Ei“	910	48,1
2. Kas te sooviksite võimaluse korral minna tööle?		
• „Jah“	839	86,5
• „Ei“	131	13,5
<i>NB! Edasi vastasid ainult need, kes soovisid võimaluse korral minna tööle!</i>	839	
3. Kas te olete tööd otsinud? Kui „jah“, siis millal viimati?		
• „Jah“	562	65,1
• „Ei“	301	34,9
4. Mis põhjusel te ei tööta (võib näidata mitu põhjust)?		
4.1. kuna ma olen puudega, siis ma ei olegi võimeline tööd tegema	224	17,6
4.2. mul on puude tõttu probleeme tööl käimise ja/või töö tegemisega	346	27,1
4.3. puudub konkreetne amet (kutse ja erialane haridus)	297	23,3
4.4. piirkonnas ei ole minu haridusele ja kutsele vastavat tööd	129	10,1
4.5. puudub minule vajalik invatransport	73	5,7
4.6. minule sobiv töökoht ei ole ligipääsetav	47	3,7
4.7. muu põhjus (vasta mis?)	159	12,5
5. Mis aitaks teil tööle asuda?		
5.1. Kas vajaksite nõustamist ja abi tööle saamiseks?		
• „Jah“	643	48,7
• „Ei“	561	42,5
• „Ei oska öelda“	115	8,7
5.2. Kas vajaksite eelnevalt töö harjutamist ja praktikat?		
• „Jah“	578	55,2
• „Ei“	265	25,3
• „Ei oska öelda“	205	19,5

5.3. Kas te oma puude tõttu peaksite ümber õppima või omandama uue eriala?		
• „Jah“	361	39,7
• „Ei“	231	25,4
• „Ei ole omandanud“	73	8,0
• Omandan praegu uut eriala	32	3,5
• „Ei oska öelda“	212	23,3
5.4. Kas te vajate töötamiseks oma puudest tingituna erivahendeid, tehnilisi abivahendeid või muud erivarustust?		
• „Jah“	382	38,0
• „Ei“	450	44,8
• „Ei oska öelda“	172	17,1
5.5. Milliseid vahendeid te vajaksite?		
• „tehnilisi abivahendeid“	105	14,5
• „töökoha kohandamist“	248	34,3
• „spetsiaalseid tööriistu/abivahendeid“	81	11,2
• „muu“	86	11,9
• „Ei oska öelda“	202	28,0
5.6. Kas teie puudest tulenevalt vajaksite abi, et saada töötamisega hakkama?		
• „Jah“	296	42,8
• „Ei“	195	28,2
• „Ei oska öelda“	201	29,0
6. Kas teid on töötamisel puude tõttu koheldud ebavõrdset, suhtunud eelarvamusega või diskrimineeritud?		
• jah, on küll	214	25,8
• jah, arvan, et olen sellise olukorraga kokku puutunud, kuid päris kindel pole	116	14,0
• ei ole kokku puutunud	374	45,1
• ei tea, ei oska öelda	125	15,1
7. Kas te sooviksite edasise informatsiooni saamiseks esitada oma kontaktandmed maakondlikule puuetega inimeste kojale / oma puudeliigi ühingule?		
• „Jah“	275	32,7

Ma imestan

JUHAN NURME

*Ma imestan,
miks ma imestan,
miks ma ikka ja jälle imestan
sügisel,
et nii hilja läheb valgeks
ja vara pimedaks.*

*Ma imestan,
miks ma imestan,
miks ma ikka ja jälle imestan
kevadel,
et nii vara läheb valgeks
ja hilja pimedaks.*

*Ma imestan,
kui ma otsin ega leia
ja otsimata leian,
kui sõber jääb võõraks
ja võõrast saab sõber.
Ma imestan,
miks ma ikka ja jälle imestan.*

